

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kurguz – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66*

<http://www.akademikbakis.org>

TÜRKÇE VE RUSÇADA SÖZCÜK TÜRLERİ AÇISINDAN ÜNLEMLERİN KONUMU

Zulfiya SHAKHİN (ŞAHİN)

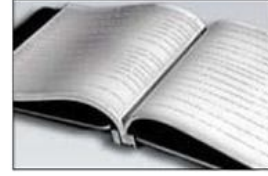
Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı A.B.D.

Özet: Araştırmanın konusu Dilbiliminin kuşkusuz en tartışmalı ve önemli alanlarından biri olan ünlemlerdir. Ünlemlerin yazılı ve sözlü dilde özel bir yeri vardır. Kimi bilginler dilin doğuşunu ünlemlere bağlamış, insanların çeşitli olaylar karşısında ruh ve bedenle ilgili duygularının etkisiyle çıkardıkları ünlemlerin sonradan sözcüklere dönüştüğünü, çeşitli kavramları karşıladığını ileri sürmüşlerdir. İletişim ve anlatım esnasında duygularımızı ve hissettiklerimizi en keskin ve kısa biçimde aktarmada ünlemler veya ünlem edatları vazgeçilmez bir araçtır. Genel ve Özel Dilbilimi bugüne kadar çok gelişmiş olmasına rağmen, ünlemler dilbilimcilerin yoğun ilgi alanlarının ve dil teorilerinin hep dışında kalmış ya da çok yüzeysel olarak değinilmiştir. Buna bağlı olarak ünlemlerin dilde ister konumu, ister işlevi, ister tanımı farklılıklar göstermektedir ve bu durum karşılaştırmalı dilbilimine de yansımaktadır. Makalede Karşılaştırmalı Metot yardımıyla Türkçede ve Rusçada sözcük türleri açısından ünlemlerin nasıl bir konuma sahip oldukları, kendine özgü bağımsız bir sınıf oluşturup oluşturmadıkları ve bağımsız öğeler grubunu oluşturabilmeleri için anlambilimsel bir içeriğe ya da başka dilsel özelliklere sahip olup olmadıkları sorgulanmıştır.

Anahtar sözcükler: Ünlemler, Duygu İfadeleri, Rusçada Ünlemler, Türkçede Ünlemler, Sözcük Türleri, Sözcük Türlerinin Sınıflandırılması

THE PLACE OF INTERJECTIONS AS A PART OF SPEECH IN TURKISH AND RUSSIAN

Abstract: The article is devoted to the most disputable and important problems of linguistics — interjections. Interjections have a special place in written and spoken language. Some scientists even bond the genesis of language to interjections, according to which (Interjection Language Theory) man's emotional and physical exclamation in evolutionary process obtained semantics and turned into words. In the process of communication and narration interjections with the ability to express emotions and fillings in exact and precise way are irreplaceable. Even though that General and Descriptive Linguistics in years achieved good development interjections always stayed in the shadow of linguistics studies and linguists' point of interest. As a consequence of this, the place, functions and definitions of interjections in language show differences. With the help of Comparative Method the article analyzed the place of the interjections in both Turkish and Russian languages in comparison to each other. Here, not only the place of interjection in both languages' part of speech system has been investigated but also, if they belong to notional or functional parts of speech, and have the linguistic properties to form independent parts of speech.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

Keywords: Interjections, Emotional Expressions, Russian Interjections, Turkish Interjections, Parts of Speech, Part of Speech Classification.

1. GİRİŞ

Bu çalışmada, yaşadığımız duygulara ve heyecanlarımıza tercüman olan, duygularımızı en “kısa ve keskin bir biçimde ifade eden” (Akalın, 1999), dilimize canlılık ve uyum katan, günlük konuşmalarımızın belki de en vazgeçilmezlerinden biri olan ünlemlere yer verilmiştir. Ünlemler dilin doğuşuna ilişkin kuramlara kaynaklık etmesine karşın, dilbilim ya da dilbilgisi kitaplarında, ne yazık ki, kendisine en az yer verilen sözcük türüdür.

Türkçede sadece ünlemler üzerine yapılmış monografik bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak, ünlemleri dolaylı olarak inceleyen çalışmaların arasında Hacıeminoğlu tarafından yazılan “Türk Dilinde Edatlar” adlı eserin bulunduğu söylemek yerinde olacaktır. Hacıeminoğlu, “ilgeçler” çatısı altında, karşılaştırmalı bir yöntem aracılığıyla, ünlemlerin yapılarını ve anlamlarını incelemiştir. Bunun yanı sıra alanla ilgili önemli eserler arasında Hamza Zülfikar tarafından hazırlanan “Türkçede Ses Yansımaları Sözcükleri” adlı eserden de söz edilmesi gerekmektedir. Çalışmada ünlemleri ve ses yansımaları sözcükleri birbirinden ayırarak, bu sözcüklerin ayrı grupları oluşturdukları düşüncesini savunan Zülfikar, ses yansımaları sözcükleri sesbilimsel, biçimbilimsel ve sözdizimsel açılardan ayrıntılı olarak ele almıştır. Bir başka kaynak olarak ele alınan Kamil Tiken tarafından hazırlanan “Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar,

Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf Fiiller” adlı eserde ise XIV-XV yüzyıllarına ait eserler taranarak, burada kullanılan ilgeçler, bağlaçlar, ünlemler ve ulaçlar listelenmiştir. Tiken, bu çalışmada, sıralanmış dil öğelerinin anlamlarını da incelemiştir.

Alanyazında ünlemler konusunda fazla araştırma olmadığını gözleyen Türk Dil Kurumu 1990’lı yıllarda “Türk Gramerinin Sorunları” adıyla yapılan tartışmalar dizisine ünlemler konusunu da eklemiştir. Panellerde sunulan bildiriler, konuşmalar ve tartışmalar 1999’da gerçekleştirilen oturumların stenografik kayıtlarını temel alarak, “Türk Gramerinin Sorunları” başlığı altında bir kitap haline getirilmiştir. “Türkiye Türkçesinde Ünlem” konulu panelde Korkmaz’ın açılış konuşması, Akalın’ın “Türkiye Türkçesinde Ünlem” adlı sunumu, Zülfikar’ın “Ünlemler ve Ses Yansımaları Sözcükleri” adlı sunumu ve sonrasında yapılan tartışmalar, Çağdaş Türkçede ünlem konusuna bir ışık tutmuş ve konuyla ilgili kuramsal temel oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Rusçada ünlemler üzerine günümüze kadar gelinen süreçte yapılan araştırmalara bakıldığında ise, bu konuda çok geniş kapsamlı monografik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Buna göre, ünlemler konusunda Germanoviç tarafından ele alınan “Rusçanın Ünlemleri” [Междометия русского языка] adlı monografik çalışma, bu konuyla ilgili sınırlı alanyazındaki en

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

kapsamlı eserlerden biridir. Germanoviç'in, ünlemleri, biçimbilimsel ve sözdizimsel olarak ve bürünsel açıdan tonlama yönlerini ele alarak ayrıntılı biçimde incelediği doktora tezi, "Rus Dilinin Ünlemleri" [Междометия русского языка] adıyla basılmış kitabın temelini oluşturmuştur. Konuyla ilgili bir diğer monografik çalışma ise, Şaronov'un "Söylevde, Metinde ve Sözlükte Ünlemler" [Междометия в речи, тексте и слове] adlı eseridir. Şaronov burada ünlemleri 'sesli işaretler' olarak tanımlamış ve 'sesli işaretler'i ifade ettikleri duygulara göre sınıflandırmıştır. Sereda'nın "Ünlemlerin Dil Öğeleri Yapısındaki Yeri" [Место междометий в системе частей речи] adlı Moskova 2005 basımlı kitabında ise, Rusça ünlemlerin diğer sözcük türleri arasındaki konumu incelenmiş, ünlemlerin bağımsız ve işlevsel dil öğeleriyle arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada, ünlemlerin sözdizimsel açıdan değerlendirilmesi kısmına da kapsamlı olarak yer verilmiştir.

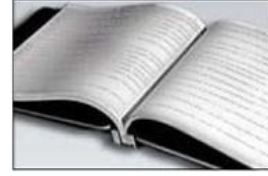
1.1. Ünlemlerin Türkçe Sözcük Türleri Açısından Konumu

"Günümüz Türkçesinde, sözcük türlerinde ünlemler ya edatlar içerisinde ya da bağımsız bir sözcük türü olarak değerlendirilmektedir" (Akalin, 1999). Tek başına anlam taşımayan yardımcı sözcükler olarak tanımlanan ilgeçler grubuna ünlemlerin dâhil edilip edilmemesi, ünlemlerin anlamsal farklılık yaratıp yaratmadığı, işlevlerinin yalnızca anlamlı sözcükleri birbirine bağlamak

olup olmadığı ya da anlam taşımadıkları halde bazen bir tümce oluşturacak anlam aktarabildikleri göz önünde bulundurulduğunda, ünlemlerin anlambilimsel yapıdan bağımsız bir sözcük türü olarak değerlendirilip değerlendirilmemesi gibi sorular ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, ünlemlerin işlevsel, dilbilgisel ve anlamsal özellikleri kendi içinde değerlendirilerek, bu sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır. Bu çerçevede, söz konusu sorulara yanıt aranırken, ünlemler öncelikle ilgeçler, daha sonra da bağımsız sözcük türü açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır.

'İlgeç' kavramının, neyi tanımladığı ya da 'ilgeç' tanımına ünlemlerin dahil edilip edilmemesi alanyazında uzun yıllardır tartışılmaktadır. "Güncel Türkçe Sözlük", edat tanımını şöyle vermektedir: "Tek başına anlamı olmayan, sonuna geldiği sözle cümledeki diğer sözcükler arasında ilişki kuran sözcük türü, ilgeç" (Güncel Türkçe Sözlük, 2013). 1998 yılında yayımlanan "Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü"nde ise ilgeç terimi kullanılmış ve şu tanım verilmiştir: "Çeşitli dillerde, önünde yer aldığı ya da ardından geldiği birimle başka bir birim ya da tümcenin geri kalan bölümü arasında ilgi kurmaya yarayan, anlamı, aynı bağlamdaki öbür birimlerle belirginleşen işlevsel biçimbirimdir" (Vardar, 1998).

Korkmaz "Gramer Terimleri Sözlüğü" adlı eserinde ilgeçler için şunları belirtmiştir: "Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak, isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelerek sonuna

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

geldiği kelimeyle cümledeki başka kelimeler arasında anlam ilişkisini kuran, gramer görevli müstakil kelime” (Korkmaz, 1992). “Gramer Terimleri Sözlüğü”nde ise şöyle bir açıklama yapılmıştır: “Yalnız başına bir anlam taşımayan; ancak, ad ve ad soylu sözcüklerden sonra gelerek sonuna geldiği sözcükle cümledeki başka sözcükler arasında anlam ilişkisi kuran, gramer görevli bağımsız sözcük” (Gramer Terimleri Sözlüğü, 12.10.2013).

Yukarıda sıralanan bu özellikler ünlemler çerçevesinde yorumlandığında, ilk olarak anlambilimsel yapı göze çarpmaktadır. Ünlemler de, tıpkı ilgeçler gibi, belli bir kavram adlandırma özelliğine sahip değildir. Ancak ünlemler, anlambilimsel yapıdan ilgeçler kadar bağımsız da değildir. Ünlemler, ait oldukları sosyal topluluğun tüm bireyleri tarafından kavranabilmekte, hatta bazen bir ünlem bir tümce kadar anlatım gücüne sahip olabilmektedir. Aşağıda buna ilişkin örnekler sunulmaktadır:

“Baklavacının önündeki dinlenme yerinde oturuyorum işte. Gözlerimi ona dikmişim. Birdenbire görüyor beni. Tam yanımdan geçerken görüyor beni. Görmese daha iyi olacağı geçiyor aklımdan hemen. Oysa olan oldu. Avucundaki fıstıkları nereye koyacağını bilemiyor.

-**Aaa**, diyor, çocuk dişleri görünerek ve gözlerinde örtbas edilemeyen bir şaşkınlıkla” (Aral, 2000).

Yukarıda sunulan örnekte kullanılan “Aaa” ünleminin anlamı aktarılmaya çalışıldığında şöyle bir tümce ortaya çıkmaktadır: “Sizi burada görmeyi

beklemiyordum. Fakat gördüm ve gördüğüme şaşırıldım”.

Başka bir örnekte ise şu durum ortaya çıkmaktadır: “...evet, evet. Bir tanıdık gerekiyordu, kesinlikle. Eczacı abla, tanış doktor anımsamaya çalışıyordu, ama belleği işlemiyordu.

-**Yahu**, durun, nedir bu haliniz? Bizim Gülşen var ya.....” (Atasü, 1997).

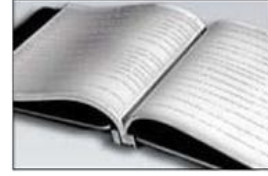
Buradaki “yahu” sözcüğü, “bana bakın, aklıma bir şey geldi” anlamını aktarmaktadır.

Bir başka örnekte ise: “Üzülme hala,” dedim, “ister istemez döneceklerdir. Avrupalılar bizimkileri istemiyor artık.” Yüzüme kuşkuyla baktı, başını öne geriye sallayarak söylendi: “**Ah keşke, keşke...** Ağzına sağlık kızım, ağzına sağlık. Aslında orada rahatları çok yerinde biliyorum...” (Günel, 2001).

Bu örnekte ise yazar, “ah” ve “keşke” şeklinde iki ünlemi yan yana getirerek ünlem öbeği yaratmakta, çok yüklü ve duygu dolu bir anlam vermeye çalışmaktadır: “Gittiklerine çok üzülüyorum, gidenleri çok özledim ve seviyorum, inşallah geri dönerler”.

Bu örnekler, okuyucuya ünlemlerin anlam ya da kavram adlandırma özelliğini taşımadıkları halde, ne kadar büyük bir anlatım gücüne sahip olduklarını kanıtlamaktadır. Bu keskin anlatım gücüne yalnızca ünlemlerin sahip olduğunu ve bu özelliklerin ünlemleri diğer sözcük türlerinden farklı kıldığını söylemekte yarar vardır.

Ünlemler, ses tonlaması açısından diğer sözcük türlerinden farklı işlevlere

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

sahiptir. Bu açıdan ünlemler, çok sıkıştırılmış, standart olmayan ve ses tonlama sisteminin uçlarında dolaşan bir tonlamaya sahiptir. Ayrıca, ünlemlerin temel özelliği, bilindiği gibi duyguyu ifade etmektir ve yazarla okuyucu arasındaki iletişimde ünlemlere mutlaka bir mimik eşlik etmektedir. Böylelikle ünlemler diğer sözcük türlerinden farklı olarak bu mimiklere ihtiyaç duymaktadır. Ünlemlerin büyük bir anlatım gücüne sahip olmalarının başka bir nedeni de, bu yapıların iletişimin bir parçası olması ve dış etkenlere karşı bir tepkiden ya da yine dış etkenlere karşı bir istekten oluşmasıdır. Bu nedenle, ünlemler kesinlikle bir bağlama dayalıdır ve anlatım gücünü kısmen bağlamdan almaktadırlar. Özetle, ünlemlerin anlatım araçları ses tonlaması, mimikler ve bağlamdan oluşmaktadır. Bu noktada diğer sözcük türleri olarak örneğin ad ya da eylemler ele alındığında, onların da tüm bu özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkün müdür? Bu sorunun yanıtı olumsuz olacaktır çünkü anlamlı dil öğelerinin belirli bir işlevi vardır. Bu işlev, belirli bir kavramı ya da sayılı kavramları iletmektir ve hiçbir tonlama ya da mimiğin bu sözcüklerin ilettikleri kavramı değiştirememeleri nedeniyle bu özellik, anlamlı sözcüklerin temel özelliğini oluşturmaktadır.

Yardımcı dil öğelerinin de, ünlemlerin taşıdığı özelliklere sahip olup olmadığı sorusu bu aşamada öne çıkmaktadır. Bu sorunun da yanıtı olumsuzdur, çünkü yardımcı sözcüklerin işlevleri farklıdır; bir başka deyişle, yardımcı sözcüklerin işlevi anlamlı sözcükleri bir araya getirmek ve bağlamaktır, gerekirse

anlamlarını biçimlendirmektir. Yardımcı dil öğeleri de bu özelliklere gereksinim duymamaktadır. Peki, ünlemler neden bu özellikleri taşımaktadırlar? Çünkü ünlemlerin belirli bir anlamı yoktur ve iletmek istedikleri anlamı yalnızca diğer özelliklere dayanarak iletebilmektedir. Ünlemlerin çok anlamlılığı da (polisemi) bu nedenlerden ötürü ortaya çıkmaktadır. Bunu aşağıdaki örneklerle göstermek mümkündür: “-Ah, nasıl sevindim, inanasım gelmiyor! Sanki bu da rüyaymış da... Ahmet Abi nerede? Çocukları niye getirmedin?” (Aral, 2000: 46).

Yukarıda verilen örnekte, “ah” ünlemi şöyle bir anlam aktarmaktadır: “Gelmenize çok sevindim, sizi beklemiyordum ama geldiğinize çok memnunum.”

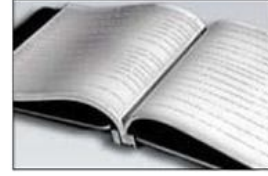
Bir başka örnekte ise şu durum görülmektedir:

“Aysel için hep üzülürdüm. Seval’e de gâvurun içinde yaban ellerde kaldı diye kaygılanır. Ah, işte gurbetlere düştünüz, her biriniz dağılıp gittiniz! Herkes kaçtı, bir biz kaldık” (Aral, 2000: 47).

Yukarıdaki “ah” ünleminde ise, bir öncekinden farklı bir anlam iletilmektedir. Burada, “ah” ünlemi şu anlamları yansıtmaktadır: “Hem sizin için hem kendim için üzgünüm. Her şey umulduğu gibi gitmedi, burada kalmanızı istiyordum ama sizi tutamadım.”

Aşağıda buna ilişkin bir başka örnek gösterilmektedir:

“Herkesin durumu incelenmiştir. Kimler araştırılmıştır? Kimse ona bir şey sormuyor ki! Nedir o burada? Bas istifayı, çek git diyor şeytan! Öyle bir zaman ki... Ahh!” (Aral, 2000: 19).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

Buradaki “**ahh**” ünlemi ise, yaşanan zamanın dile getirilemeyecek kadar tehlikeli, aynı zamanda da nahoş olduğunu belirtmektedir. Kahraman, bu durumdan memnun olmadığını ve mümkün olsaydı bu durumdan kaçmak istediğini belirtmektedir.

Başka bir örnek:

“-Kız mı oğlan mı?

- Kız teyzesi. Adı da Güneş.

-**Ah** adıyla yaşasın! Adı gibi güzel bir ömrü olsun.” (Atasü, 1997: 86)

Kahraman, yukarıdaki “**ah**” ünlemini kullanarak tüm yüreğiyle dileklerinin gerçek olmasını istemekte, ancak dileklerinin gerçekleşebilmesinden kuşku duymaktadır.

Bir başka örnek:

“-**Aaah**, başım! İlaç içtim yine de geçmiyor.”

Son olarak, yukarıda sunulan “**aaah**” ünlemi ise, kahramanın fiziksel olarak ne kadar çok acı çektiğini göstermektedir.

Verilmiş örneklerden ünlemlerin bağlama dayalı olarak kolaylıkla anlam değiştirebilecekleri görülmektedir. Aynı ünlemler hafif tonlama değişimiyle bambaşka anlamlar da aktarabilmektedir.

Böylelikle, ünlemlerin ilgeçlerden farklı olarak, bir anlam taşımaksızın anlam iletebilen sözcükler olduğu gözlenmektedir. Bu noktada akla, ünlemlerin, ilgeçler gibi diğer sözcükler arasında ilişki kurup kurmadığı sorusu

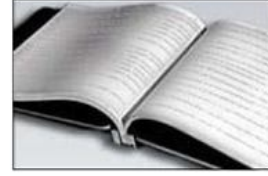
gelmektedir, ancak bu sorunun da yanıtı olumsuzdur. Çünkü ünlemler bu işlevi üstlenememektedir. Hatta ünlemlerin tümcede sözdizimi açısından yalın bir konumu söz konusudur.

Türk dilbilimcilerin bu konuyu nasıl yorumladıklarına bakıldığında, ünlemleri hangi sözcük türü grubuna dâhil ettikleri sorusu ortaya çıkmaktadır. Türk dilbilimcilerin görüşlerini söyle sıralamak mümkündür;

Banguoğlu’na göre: “*Ünlemler dilde en eski sözcük sınıfı olup aslında bağlamlar ve takılar gibi üreme ve devşirme bir sözcük topluluğu teşkil etmekte değildirler. Bu sebeple onları alet (edat) sözcükler arasında saymak yerinde olmaz. Ünlemler öbür sözcüklerden farklı olarak kendilerine ton ve vurgu alırlar, farklı sesli uzunlukları, ikizleşme ve durguları olur. Buna göre söyleyişte de çok çeşitlenirler ve pek farklı anlatımlar alırlar. Vay gibi bir ünlem derin üzüntüden sevince, tehditten okşamaya kadar varan çeşitli anlatımlar gösterir*” (Banguoğlu, 1990).

Banguoğlu, ünlemlerin ilgeçlerin çatısı altında değerlendirilmesini doğru bulmamakta, bu grup sözcüklerin “pek farklı anlatımları aldıklarını” ekleyerek, tamamen anlamsız olmadıklarını söylemektedir.

Ergin’e göre ise, ünlemler ilgeçler grubuna dâhil edilmelidir. Ergin’in ünlemlere verdiği tanım şöyledir: “*Ünlemler isimlere en yakın edatlardır denilebilir. Bazılarının isimleştikleri, o ünlemin ismi oldukları,*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

isim halinde kullanıldıkları da görülür”
(Ergin, 1993: 330).

Ergin'in ilgeçler üzerine görüşleri şu şekildedir:

“Edatlar tek başlarına manasızdırlar. Fakat manalı sözcüklerle birlikte kullanılırken bir dereceye kadar manalanır, bir ifade kazanır, böylece bir gramer vazifesi yapacak duruma gelirler. İçinde bir kısmı tek başına da bir ifadeye sahip olabilir. Fakat bu ifadenin anlaşılabilmesi için de diğer sözcük, sözcük grupları ve cümlelere bağlanması lazım. Diğer bir kısmı ise birlikte kullanıldıkları unsurlardan ayrı bir şey ifade etmez, ifade bakımından sıkı sıkıya onlara bağlı kalırlar” (Ergin, 1993: 329).

Ergin daha sonra ünlemler için şunları söylemiştir:

“Ünlemler tek başlarına ve söz arasında başlı başına kullanılan ve ifade taşıyan edatlardır.”

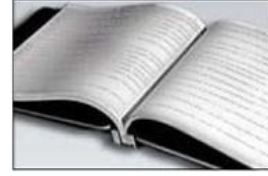
Böylelikle Ergin, ünlemleri ilgeçlerden ayıran özellikleri belirtmektedir. Ergin'e göre ilgeçler anlamlı sözcüklere bağımlı olan bir sözcük türü grubuyken ünlemler, anlamlı sözcüklerden bağımsız kullanılmaktadır. Ünlemlerin dilbilgisel bir işlevi yoktur, ancak ilgeçlerin vardır. İlgeçler tek başlarına bir ifade taşımazken, ünlemler taşımaktadır. Genelleyecek olursak, Ergin'in ünlemleri ilgeç olarak adlandırdığını, ancak ünlemlerin ilgeçlerden de farklı olduğunu belirttiğini söylemek yerinde olacaktır.

Korkmaz ise, “Türk Gramerinin Sorunları” adlı panelde konuya şöyle bir yorum getirmektedir:

“Ünlemler üzerinde çalışırken benim de tespitim şu: Bir yönüyle görevli sözcüklere yaklaşıyor, bir yönüyle anlamlı sözcüklere yaklaşıyor. Fakat zannederim dildeki kullanılış şekilleri itibariyle anlamlı sözcükler yönü görevli sözcüklerden daha ağır basıyor gibi geldi, çünkü ben, birçok örneği gözden geçirerek bu görüşe varmış oluyorum” (Türk Gramerinin Sorunları, 1999).

Aynı panelde, Akalın ise, ünlemlerin konumu ile ilgili şu sözleri dile getirmiştir: “Bence ünlem anlamlı ve görevli sözcükler arasında bir orta noktada böyle yer işgal ediyor” (Türk Gramerinin Sorunları, 1999).

Yukarıda, Türkçede ünlemlerin sözcük türü açısından konumu hakkındaki görüşler özetlenerek ortaya şu tablo çıkarılmıştır: Türk dilbilimciler arasında ünlemlerle ilgili olarak iki görüş söz konusudur. Buna göre ilk görüş, ünlemlere ilgeçlerin arasında yer verilmesidir. Bu bakış açısına sahip olan tüm araştırmacılar, ünlemlerin ilgeçlerden hem anlamsal hem yapısal açıdan farklı olduklarını belirtmekte ve ünlemleri anlamlı sözcük türü grubuna dâhil etmemektedir ve Çağdaş Türk Dilbilimi'nde başka bir seçeneğin olmaması nedeniyle de, ünlemleri yardımcı dil ögesi grubuna yerleştirmek zorunda kaldıkları izlenimini uyandırmaktadır. İkinci görüş ise, ünlemleri ne anlamlı ne de yardımcı dil ögesi grubuna dâhil etmektedir. Bunun yerine ünlemlerin bağımsız görüldüğü,

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kurguz – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

ancak araştırmacıların anlamı olmayan bir sözcük türü grubunu oluşturdukları varsayımını daha benimser gördükleri öne çıkmaktadır. 1999’da yapılan “Türk Gramerinin Sorunları” adlı panelde bu görüşün hâkim olduğu göze çarpmaktadır.

1.2. Ünlemlerin Rusça Sözcük Türleri Açısından Konumu

Geleneksel bakış açısını değerlendirerek Rusçada, diğer sözcük türleri arasında ünlemlerin yerinin özel ve ayrı olduğunu söylemek mümkündür. Rusçada ünlemler, ne anlamlı ne de yardımcı sözcük türleri grubuna dâhil olmaktadır. Rusçada, çok net ve belirgin özellikler taşıyan bir grup olmamakla birlikte ünlemlerin, bağımsız bir sözcük türünü oluşturma eğiliminden söz edilebilmektedir. Rus dilbilimciler bu ayrımı, ünlemleri diğer sözcük türlerinden farklı kılan özellikleri değerlendirerek yapmaktadır. Bu grubun belirsizliğinden dolayı olsa gerek, Rusça dilbilgisi kitaplarında, ünlemlerin anlatımının, kitapların en sonunda yer aldığı görülmektedir. Bu çerçevede, Rus araştırmacıların, sözcük türleri açısından ünlemlerin konumuna ilişkin görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

Rusya Bilimler Akademisi tarafından hazırlanmış olan “Rusça Grameri” [Русская Грамматика] adlı eserde, ünlemlerin sözcük türleri açısından konumu şöyle yorumlanmıştır:

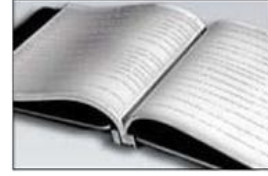
“Sözcük türü açısından ünlemlerin konumu özeldir. Adlandırma özellikleri

olmadığı için, ünlemler hiçbir bağımsız sözcük türüne dâhil değildir. Bununla beraber, ünlemler yardımcı dil öğelerinden de çok farklıdır, çünkü bir metnin sözdizimindeki işlevleri ne ilgeçlere, ne de bağlaçlara benzemektedir” (Rusya Bilimler Akademisi, 588) .

Sereda, Rusçada ünlemlerin konumuyla ilgili “Ünlemlerin Dil Öğeleri Yapısındaki Yeri” [Место междометий в системе частей речи] adlı kitapta yapılmış yorumun hemen hemen aynısını vermektedir:

“Adlandırma özelliğine sahip olmadığından, ünlemler hiçbir ana dil öğesi grubuna dâhil değildir. Bunun yanı sıra ünlemler, bağımlı dil öğeleri grubundan da çok farklıdır, çünkü söz dizimindeki işlevleri ilgeçlerin ve bağlaçların görevlerinden farklıdır” (Sereda, 2005: 11).

Sereda, ünlemlerin bağımlı ve bağımsız sözcük türlerine dâhil olmadığını ve bunlardan farklı olduğunu söylemektedir. Ünlemlerin kendine özgü bir grup oluşturduklarını ve sözcük türlerine ilişkin sistemde yalın bir konumda olduklarını belirtmektedir. Sereda, çalışmasında ünlemlerin yalın konumu ile ilgili olarak da şunları söylemektedir: “Bize göre, ünlemler grubunun özel konumu, tüm ünlemler için geçerli, belirgin ve çelişkisiz bir sınıflandırılmanın olmamasından kaynaklanmaktadır, çünkü sınıflandırmanın temelini oluşturabilecek ortak bir özelliği belirlenmemiştir” (Sereda, 2012).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

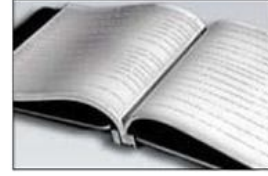
Sereda, bu yorumuyla ünlemlerin çağdaş dilbilimindeki temel sorununu dile getirmektedir. Türk dilbiliminde ya da Rus dilbiliminde, ünlemlerin bir sınıf oluşturacak temel ölçütleri ve özelliklerinin henüz belirlenmemesine bağlı olarak, ünlemlerin diğer dil öğeleri arasındaki konumu da belirlenememiştir. Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü, ünlemler için iki dilde de kesin bir tanımlama verilememektedir. Bir grubu oluşturacak temel özelliğin aranması, mevcut sözcük türlerinin özelliklerini yeniden değerlendirmeye ve her gruba ilgili mevcut bilgileri genişletmeye itmektedir. Çünkü dil sisteminde yeni dil öğelerinin oluşumu, var olan sözcük türlerinin özelliklerine, daha doğrusu var olan türlerin sahip olmadıkları özelliklere dayanılarak yapılmaktadır. Sereda, ünlemlerin mevcut sözcük türlerine yakınlığından şu şekilde söz etmektedir: “Yapı açısından ünlem, yardımcı dil öğelerine; anlam açısından ise eylem gibi bağımsız bir dil öğesine yakındır. Genel sözcük türü sisteminde adılların ada, sıfata ve sayılara karşı işlevselliği neyse, ünlemlerin eylemlere karşı işlevselliği de aynıdır. Nasıl bir adıl bir nesneyi işaret etmekteyse ve o nesnenin özelliklerini ve miktarlarını bildirmekteyse, ünlemler de bir eylemi bildirmektedir” (Sereda, 2012).

Sereda, yukarıda ünlemlerin adıllar gibi bir işlevi üstlendiğini belirtmektedir. Burada Sereda'nın ünlemleri bağımsız ve ana türler arasında görme eğilimi sergilediğini söylemek mümkündür. Aynı makalede Sereda'nın, ünlemleri bağımsız ve bağımlı sözcük türleri arasına yerleştirdiği görülebilmektedir. Şekil. 1'de Sereda'nın

ünlemler için ayrı bir sözcük türü oluşturduğunu söylemek mümkündür. Diğer önemli nokta ise, Sereda'nın yansıma sözcükleri [звукподражательные слова] ünlemlerden ayırması, ancak aynı sözcük türüne dâhil etmemesi durumudur. Yansımaların ünlemlerle aynı sınıfa dâhil edilip edilmemesi konusunda ünlemler sınıfının ana ölçütlerinin henüz belirsiz olmasından dolayı, belirgin bir yorum yapmak mümkün değildir. Ayrıca Sereda aynı makalesinde ünlemlerin mutlaka bir eylem işlevi gördüklerini [междометие всегда действительно] (Sereda, 2012), bir başka deyişle, eylemlere çok yakın olduklarını da vurgulamaktadır. Bu noktada, ünlemlerin her zaman eylem niteliği taşıyıp taşımadıkları, eylemsel olmayan ya da eylemi adlandırmayan ünlemlerin var olup olmadığı gibi sorular akla gelmektedir. Bu sorulara aşağıdaki örneklerle yanıt aranmaya çalışılacaktır: “-Ах так?!- дико и затравленно озираюсь, произнес Иван. – Ну ладно же! Прощайте!! – и головою вперед он бросился в штору окна” (Bulgakov, 1997: 73).

[Demek öyle! – İvan, vahşi ve kısıtılmış hayvan gibi arkaya bakarak, dedi. – Peki, öyle olsun! Elveda! – Ve kafası önünde kendini pencerenin perdesine doğru atıverdi.]

Ünlem örnekleriyle dolu bu alıntıyı adım adım değerlendirmek gerekirse, ilk olarak aynı tümceleri ünlem kullanmadan ancak ünlemlerin anlamlarını aktarmaya çalışarak yeniden yazmak yerinde olacaktır. Bunun sonucunda şu tümceler ortaya çıkmaktadır:

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

[*-Siz bana rest çekiyorsunuz ve beni tehdit ediyorsunuz. Sizin kararınızı kabul etmiyorum ve direneceğim. – İvan, vahşi ve kısıtlanmış hayvan gibi arkaya bakarak, dedi. – Bu iş burada bitmeyecek, ben de gerekeni yapacağım. Elveda! – ve kafası önünde, kendini pencerenin perdesine doğru atıverdi.]*

Bu örnek, açık biçimde şunu kanıtlamaktadır: Örnekte kullanılan tüm ünlemler gerçekten “eylemseldir”. “Ax tak” ünlemi, “sunulan düşüncenin kabul edilmediğini, bu düşünceye karşı çıkma isteğini, memnuniyetsizliği ve direniş isteğini”; “ну ладно же” ünlemiyse, “şu an size karşı koyamıyorum, ama mutlaka döneceğim ve hakkımı arayacağım, pes etmiyorum” anlamını iletmektedir. İki ünlem de, gerçekten bir eylemi, hatta birden fazla eylemi aktarmaktadır. Bu örnekte kullanılan üçüncü ünlem “прощайте”den ise, ayrıca söz etmek gerekmektedir. Bu ünlem temel olmayan, ya da başka bir deyişle, anlamlı ana dil ögesi sınıftan ünlemler grubuna giren bir sözcüktür. Bu tür ünlemler, çalışmanın sonraki bölümlerinde ya temel olmayan ünlem ya ikinci derece ünlem ya da ünlem gibi kullanılan sözcükler olarak adlandırılacaktır. Temel ve temel olmayan ünlemler, ünlemlerin kendi içinde sınıflandırılmasına ilişkin bölümde daha ayrıntılı olarak anlatılacaktır. Burada, “прощайте” ünlemi, yalnızca “eylemsel” olması açısından değerlendirilmiştir. “Прощайте” ünlemi, “прощать” eyleminden türemiş bir sözcüktür ve biçimbilimsel açıdan emir kipinde ve çoğul kişidedir; anlambilimsel açıdan ise “veda etmek” anlamına

sahiptir ve özünde zaten bir eylemdir. Başka bir örnekte bu durum aşağıdaki gibi görülmektedir:

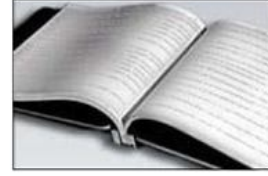
“Собственная смелось так ужаснула Сашеньку, что он тут же бросился к матери на грудь, закрыл лицо в ее платье и заплакал навзрыт горькими слезами.

- Фу, фу, - журила его Антонина Александровна. – Нельзя так, Сашенька. Папа подумает, Саша нехороший...” (Pasternak, 2004: 245) [Kendi cesareti Saşenka’yı öyle korkuttu ki, kendisini annesinin göğsüne atıverdi ve elbisesine yüzünü saklayarak sesli bir şekilde ağlamaya başladı. -Ауу, - kızılıyordu ona Antonina Aleksandrovna. – Böyle yapmak sana yakışmıyor, Saşenka. Baba Saşa’nın kötü bir çocuk olduğunu düşünür.]

Yukarıda verilen örnek, tıpkı daha önce yapıldığı gibi, kullanılan ünlemlerin anlamını aktaracak biçimde yeniden yazılmış ve böylelikle, bu ünlemin ne kadar “eylemsel” özellikte olduğu görülmüştür:

[*Kendi cesareti Saşenka’yı öyle korkuttu ki, kendisini annesinin göğsüne atıverdi ve elbisesine yüzünü saklayarak sesli bir şekilde ağlamaya başladı.*

-Yapmış olduğun hareketi yadırgıyorum ve yanlış olduğunu düşünüyorum, - kızılıyordu ona Antonina Aleksandrovna. – Böyle yapmak sana yakışmıyor, Saşenka. Baba Saşa’nın kötü bir çocuk olduğunu düşünür.]

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

Örnekte “фү” ünleminin, eylem yerine kullanıldığı ve “фү” ünleminin de “eylemsel” olduğu görülebilmektedir.

Başka bir örneği ele alalım:

“- Ты слышишь?

- Слышу, слышу!

- Как слышишь?

- Как с того света!

- Почему как с того света?

- Да так!

- А-а...Стало быть, старик Казангап того самого!

- Чего того самого?

- Ну, умер, значит. – Шаймерден

тщился найти к случаю подходящие

слова. – Ну, как сказать? Стало быть,

завершил, того самого, ну, это самое,

свой славный путь” (Айтматов, 2004: 29).

[-Duyuyor musun?

- Duyuyorum, duyuyorum!

- Nasıl duyuyorsun?

- Öbür dünyadanmış gibi!

- Neden öbür dünyadanmış gibi?

- Öyle işte!

-Yaa...Demek ki yaşlı Kazangap şey oldu!

- Ne oldu?

- Öldü demek, ha! – Şaymerden duruma

uygun sözcük bulmakta zorlanıyordu. –

Ya, nasıl desem, şöyle, tamamladı, şeyini, ya, işte, kendi mübarek ömrünü.]

Buradaki örnek günlük konuşmaların bir parçasıdır ve iletişimde ünlemlerin ne kadar sık kullanıldığını göstermektedir. Önceki işlemler uygulanarak ünlemler atılıp diyalog yeniden yazıldığında şu metin elde edilmektedir:

[-Duyuyor musun?

- Duyuyorum, duyuyorum!

- Nasıl duyuyorsun?

- Öbür dünyadanmış gibi!

- Neden öbür dünyadanmış gibi?

-Üzgünüm ve konuşmak istemiyorum, çünkü kötü bir şey oldu.

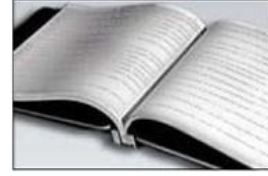
- Anladım. Demek ki, yaşlı Kazangap’ın başına düşündüğüm geldi!

- Ne oldu ki?

-Öldü demek ki, inanamıyorum. – Şaymerden duruma uygun sözcük bulmakta zorlanıyordu. – Bir türlü uygun söz bulamıyorum, nasıl desem, şöyle oldu, tamamladı, aklımdan geçeni, çok kötü bir şey olduğu için bir türlü dilim dönmüyor, sen de anlıyorsun, kendi mübarek ömrünü.]

Bu örnekte, “da так”, “a-a”, “ну”, “того самого”, “это самое” ünlemlerinin ya bir eylem yerine kullanıldığı ya da bir eylemi adlandırdıkları görülebilmektedir. Bu örnekte de kullanılan ünlemlere, “eylemsel” demek mümkündür. Dolayısıyla bu çalışmada, Sereda’nın yürüttüğü “ünlemler eylemseldir” düşüncesi kabul edilmiştir. Burada sunulan örneklerin sayısı az olduğundan bir kuramın temelini oluşturacak yeterlilikte değildir, ancak sınıflandırmanın temel ölçütünün başlangıcını oluşturabilecek güçlerinin bulunduğu açıktır.

Örnekler incelendiğinde (ünlemlerin anlamlarının açılanmasıyla), ünlemlerle ilgili dikkat çeken başka bir özelliğin daha söz konusu olduğu görülmektedir. Ünlemler, anlamsal açıdan zengin bir anlam aktarıcı güce sahiptir. Temel ünlemler çok kısa ve ses bilgisel açıdan ekonomik olmalarına karşın, aktardıkları

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

anlam o kadar yoğun, sıkıştırılmış, renkli ve zengindir ki, bağımsız ve işlev taşıyan sözcüklerin, ünlemlerin anlamlarını aktarmada bazen yetersiz kaldığı görülmektedir. Bir ünlem, çoğunlukla birden fazla anlam aktarmaktadır. Bu anlamlar, kullanılan dilin sosyal topluluğunun tüm üyeleri tarafından kolaylıkla anlaşılabilir. Bu durum, ünlemlerin iletişimde temel ve yardımcı sözcüklerden farklı etkenlere ve özelliklere dayanarak işlediği düşüncesini ön plana çıkarmaktadır.

Beloşapkova, “Çağdaş Rus Dili” [Современный русский язык] adlı eserinde ünlemleri “*Ünlemler ve sözcük türleri dışındaki diğer sözcükler*” [Междометия и другие слова вне частей речи] (Beloşapkova, 1989: 530) başlığı altında incelemiştir. Eserinde Beloşapkova, “Ünlemler Bölümü”ne bu adı vererek, bir anlamda ünlemlerin konumunu da belirtmiştir. Beloşapkova’ya göre, ünlemler, mevcut sözcük türlerinin dışında kalmaktadır.

Öte yandan, Lekant, ünlemlerin diğer sözcük türleri arasındaki konumuyla ilgili ayrıntılı yorum yapmamaktadır ve “Çağdaş Rus Dili” [Современный русский язык] adlı eserinde şöyle bir ifade kullanmaktadır: “*Ünlemler, cümledeki diğer sözcüklerle bağlantılı değildir*” (Lekant, 2001: 321). Böylelikle Lekant, ünlemlerin işlev taşıyan sözcükler olmadığını vurgulamaktadır.

Konuyla ilgili olarak Rozental ise, ünlemlerin konumu hakkında şöyle bir yorum getirmektedir:

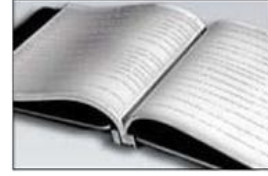
“*Ünlemler bağımsız sözcük türlerinden farklı olarak, adlandırma özelliğine sahip değildir; çünkü өзlerinde yalnızca söylev işaretleridir, işaret sözcükleridir. Ünlemler, insanların farklı gerçek olaylara tepkilerini ya da taleplerini, isteklerini, emirlerini, duygularını en kısa biçimde aktarmalarda kullandıkları sözcüklerdir*” (Rozental, 2004: 279).

Rozental, ünlemlerin bağımsız sözcük türü sınıfına dâhil olmadığını ve bu durumun nedenini açıklamaktadır. Rozental, yazısına şu şekilde devam etmektedir:

“*Ünlemlerin işlevi, sözcük türlerinden farkları, cümlede sözcükler arasındaki ilişkiyi belirtmeme, sözcükler arasında bağlama görevini görmeme, cümleye ek anlam kazandırmamadır*” (Rozental, 2004: 279).

Yukarıda da görüldüğü gibi, Rozental, ünlemlere ne bağımsız ne de bağımlı sözcük türleri arasında yer vermektedir. 2008’de yayımlanan “Büyük Dilbilimsel Sözlük” [Большой лингвистический словарь] adlı eserinde ise Stariçenok ünlemlerin konumu hakkında şöyle yazmıştır:

“*Ünlemlerin sözcüksel ve dilbilgisel sözcük dizeleri arasında özel bir yeri vardır. Ünlemler anlamlı dil öğelerinden farklı olarak, adlandırma özelliğine sahip değildir; kişilere, duruma, tekil-çoğul kavramlara göre çekilmezler, tümce ögesi de değildirler. Görevli sözcüklerden farklı olarak, tümce öğelerini ya da parçalarını bağlamazlar (bağlaçlar gibi), ana ve bağımlı sözcükler arasındaki ilişkiyi*

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66

<http://www.akademikbakis.org>

bildirmezler (ilgeçler gibi), sözcüklere ek anlam ve duygusal uyum (ahenk) katmaz (ilgeçler gibi)” (Stariçenok, 2008: 296).

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, Rusçada ünlemlerin konumu hakkında şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır: Tüm dilbilimciler, ünlemlerin özel olduğunu, Rusçada mevcut sözcük türlerine benzemediklerini, ancak ünlemlerin henüz kendilerine özgü bir sınıf oluşturmadıklarını ifade etmektedir. Sınıfın oluşma noktasına gelmemesi, oluşturulacak sınıfın temel ölçütlerinin belirsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, ünlemlerin konumuyla ilgili yorumlar, yalnızca mevcut sözcük türlerinin özelliklerini değerlendirerek yapılabilmektedir. Bunun sonucu olarak ünlemler, sınıfın belirlediği ölçütlere uymadıkları için hiçbir sınıfa girmemektedir.

2. SONUÇ

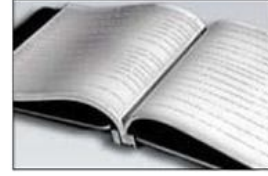
Ünlemlerin Türkçede ve Rusçada sözcük türleri içindeki konumları karşılaştırıldığında, ortaya çıkan tabloda Türk dilbiliminin, ünlemlerin ilgeçler sınıfına mı, yoksa ünlemlere özgü ayrı bir sınıfa mı yerleştirilmesi gerektiği konusunda ikilem içinde kaldığı görülebilmektedir. Oysaki Rus dilbilimi, ünlemlerin, temel ölçütlerini taşımadıklarından dolayı var olan hiçbir sözcük türüne dâhil olamayacakları konusunda aynı görüşe sahiptir. Burada bu iki dilin biçimbilimsel özelliklerini anımsatmakta fayda vardır. Bilindiği gibi, Rusça bükümlü bir dilken Türkçe eklemeli bir dildir. İki dilin sözcükleri arasındaki bağlantılar ve ilişkiler farklı

işlevsel ilkelere dayanmaktadır. Bu sebepten dolayı, işlevli sözcüklerin de önemi ve işlevselliği iki dilde de farklılık göstermektedir.

Hem kullanım sıklığı hem de sözcükler arasındaki bağlama özellikleri açısından bükümlü bir dilde işlevli sözcükler eklemeli bir dilden farklıdır ve daha önemlidir. Bu nedenle bükümlü dile kıyasla eklemeli bir dilin görevli sözcük grubuna, tümce yapısında daha az görev düşmektedir. Böylece eklemeli dilin görevli sözcük grubunun sınırları daha esnek ve belirsizdir. Türkçenin, ünlemleri yerleştirme konusunda çelişki içinde kalması dilin biçimbilimsel özelliğinden kaynaklanabilmektedir. Son yıllarda Türk dilbiliminde ünlemlerin bağımsız ancak anlamı olmayan, ünlemlere özgü bir sözcük türünü oluşturdukları yönünde bir eğilim olduğunu söylemek mümkündür. İki dilde de ünlemlerin farklı bir sınıf oluşturdukları düşüncesi mevcuttur fakat sınıf özellikleri, sınırları, ana ölçütleri henüz belirsizdir. Bu belirsizliğin en büyük nedeni ise dilbilim alanında ünlemler alanının yeterince araştırılmamış olması ve ünlemlerin işlevsel ilkelerinin çağdaş dilbilime henüz açık olmamasıdır. Bu nedenlerle daha önce de belirtildiği gibi iki dilde de ünlemler sınıfı ya da ünlemlerin dâhil olabileceği yeni bir sınıf henüz oluşturulmamıştır.¹

3. KAYNAKÇA

¹¹¹ Makale Zulfıya Shakhin (Şahin)'in “*Türkçede ve Rusçada Ünlemler*” adlı yayınlanmamış tezinden üretilmiştir, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı, 2013.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 41 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

*ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN*

*JEL KOD: M-Y *** ID:247 K:66*

<http://www.akademikbakis.org>

- Akahn, Ş. H. (1999).** Türk Gramerinin Sorunları. Ankara: TDK
- Aral, İ. (2000).** Uykusuzlar. (3. Baskı). İstanbul: Can Yayınları
- Atasü, E. (1997).** Kadınlar da Vardı. (3. Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi
- Aytmatov, C. (2004).** İ dolşe veka dlitsya den. Sankt-Peterburg: Azbuka-Klassika
- Banguoğlu, T. (1990).** Türkçenin Grameri. (3. Baskı). Ankara: TTK Basımevi
- Belošapkova, V. A. (1989).** Sovremenniy russkiy yazık. (1.cilt). Moskova: Vışşaya şkola
- Bulgakov, M. (1997).** Master İ Margarita. Sankt-Peterburg: Azbuka
- Ergin, M. (1993).** Türk Dil Bilgisi. (20. Baskı). İstanbul: Bayrak Basımevi
- Günel, B. (2001).** Karanfil ve Hançer. İstanbul: Can Yayınevi
- Lekant, P. (2001).** Sovremenniy russkiy yazık. Moskova: Drofa
- Korkmaz, Z. (1992).** Gramer Terimleri Sözlüğü. Ankara: TDK Yayınları
- Pasternak, B. (2004).** Doktor Jivago. Sankt-Peterburg: Azbuka-Klassika
- Rozenal, D. (2004).** Sovremenniy russkiy yazık. Moskova: Ayris Press.
- Sereda, Y.V.** Klassifikatsiya mejdometiy po priznaku virajeniya modalnosti. Erişim Tarihi 03.01.2012: <http://rus.1september.ru/article.php?ID=200202303>
- Sereda, Y. V. (2005).** Mesto mejdometiy v sisteme çastey reçi. Moskova: Flinta-Nauka
- Shakhin, Z. (2013).** Türkçede ve Rusçada Ünlemler. Yayınlanmamış tez, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı
- Stariçenok, V. (2008).** Bolşoy Lingvistiçeskiy Slovar. Rostov-na-Donu: Feniks
- “Gramer Terimleri Sözlüğü”.** Erişim Tarihi 12.10.2013: <http://tdkterim.gov.tr/bts/>
- “Güncel Türkçe Sözlük”.** Erişim Tarihi 10.09.2013: <http://tdkterim.gov.tr/bts/>
- Vardar, B.,Güz, N., Huber, E., Senemoğlu, O., Öztokat, E. (1998).** Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü. İstanbul-Ankara-İzmir: ABC Kitabevi